

Zsolt Péter

Médiatörvényeink

Három csomópontot elemez az írás, 1996-ot, azaz az első rendszerváltás utáni médiatörvényt, a 2008-ast, ami csak kísérlet volt, és a 2010-est. Az első két lépcső vázlatos áttekintése segíthet a harmadik, a 2010-es törvény politikai és filozófiai indíttatásainak megértésében, s egyúttal meg is méretik. Szerencsések vagyunk, hogy legalább az Európai Bizottság ajánlásai – melyeket aztán elfogadott a parlament – módosításai megtörténtek.

1.1. A médiaháborút lezáró 1996-os törvény

A médiaháború nem szakkifejezés, de sokat használt. Vonatkoztatható ez egy permanens állapotra: politika és újságíró, újságírók és újságírók közötti ideológiai és gazdasági küzdelmekre. Tekinthetünk rá még mindig kicsit kitérve úgy, mint a rendszerváltástól kiinduló, és az első médiatörvény születéséig tartó időszakra (mi elsősorban így viszonyulunk a fogalomhoz), és megragadható egészen szűken is, az 1992-1994 közti eseményekre vonatkoztatva, hiszen az akkori elnök Hankiss Elemér elüldözése is tekinthető egy jogon kívüli állapot erőből történő megoldásának, egy háború végének, ahol van győztes és vesztes.

Az 1996-os első médiatörvény jogi keretek közé szorította azt a helyzetet, melyet több politikus szándékosan tartott fenn. (Például Csurka István vélekedett úgy, hogy akié a média azé a hatalom, márpedig egy médiatörvény akkor nem segítette volna a médiabirtokláshoz egyik felet sem, tekintve, hogy kétharmados törvényről volt szó, és a parlamenti erőviszonyok erre nem adtak volna lehetőséget). Az 1996-os törvény így felfogható politikai értelemben az elitiek kiegyezésének, médiaszociológiai értelemben pedig két dolgot volt hivatott megoldani: egyrészt az állami médiát tette közszolgálativá, másrészt teret nyitott a kereskedelmi csatornáknak.

1996 után a médiában történő eseményeket már nem lehetett ugyanúgy kezelni, mint addig, sem az utcai tüntetéseknek, sem az értelmiségi kiállításoknak nem maradt tere, a feszültségek becsatornázásra kerültek a kuratóriumokba, és a csúcsszervbe, az Országos Rádió és Televízió Testületbe. Bármilyen személyi vezetés vagy tartalmi, műsorstruktúrával kapcsolatos nézeteltérés felmerült, azt a törvény szerinti választott emberek érdekartikulációja által kellett kezelni, ez ugyanis legitim útja volt a konfliktuskezelésnek. Gyakorlatilag ez is volt az egyik legfontosabb eredménye a törvénynek, s mondhatni a társadalmi fejlődésnek is egy jó indikátora, hogy háború helyett elég-e a tüntetés, tüntetés helyett elég-e a tárgyalás. A korábbi állami média nem volt képes garantálni azt, hogy a benne megjelenő legitimitása ne váljon kérdésessé, ennek megfelelően meg is kérdőjelezték ideiglenes elnökeiket, műsorstruktúráját, az ott dolgozók alkalmasságát stb. A 96-os médiatörvény, ha nagyon nehezen is született meg, civilizációs sikertörténet volt, és következményei is pozitívak voltak. Megszületett az állami

médiумokból a közszolgálat (a kettő közti különbség az, hogy nem a kormány közvetlen irányítása alatt működtek az új intézmények), és 97-től beindultak a kereskedelmi csatornák¹.

1. 2. A 96-os médiatörvény társadalmi megítélése

A médiatörvény-alkotási megbízások ugyan 1996 után folyamatosak, de a parlamenti erőviszonyok miatt igazán esélye annak, hogy ezek realizálódhatnak nem lévén, eleve gondolatkísérletnek készültek, viszont radikális vagy akár eredeti gondolatkísérletek is megjelentek bennük, mint például a közszolgálati médiából teljesen elhagyandó reklám, vagy hogy nincs is szükség közszolgálati médiára, csak egy pénzosztó központra, amely a közszolgálati tartalmakkal versengőket támogatja stb.

Ezeknek az inkább tudományos értékű munkáknak mégis komoly befolyásuk lett a 2010-es törvényre, hiszen bizonyos javaslatok – hogy úgy mondjam – „a végül is bármilyen struktúrát fel lehet építeni” politikai lelkiállapotnak ágyaztak meg. Bejárhattunk volna ugyanis ezek nélkül egy egészen más utat is. Elemezhetjük volna, hogy a 96-os médiatörvényben mi nem stimmel, nézhetjük volna, hogy milyenek a külföldi példák, és törekedhetünk volna arra, hogy egy minél kevésbé kirívó, minél inkább Eu-konform médiatörvényünk legyen, mely ugyanakkor megoldja a meglévő problémáinkat. A meglévő törvény csiszolása politikailag mindig könnyebben járható lett volna, mint egy új létrehozása, de ezzel a lehetőséggel senki sem foglalkozott. Akadt ugyan némi jogharmonizáció az Eu-val (pl. 2002-ben), de ezek rendre késtek a parlamenti kompromisszumkötési nehézségek miatt².

A holdudvarok felé történő megrendelésen kívül egy sokkal fontosabb oka is volt annak, hogy nem a meglévőt akarták reformálni, nevezetesen az, hogy a 96-os médiatörvényt már első pillanattól fogva érték olyan támadások, hogy az úgy rossz, ahogy van, hogy már létrehozása pillanatában idejétmúlt (utaltak itt a digitalizációra, amely azonban még e sorok írásakor is botladozik). A valóság azonban sokkal inkább az, hogy a 96-os médiatörvény azért nem működött, mert nem tartották be, azokat a szabályozásokat pedig, amelyek az élet átalakulása miatt váltak problémás előírássá könnyen meg lehetett volna változtatni. Ilyen lehetett volna például a kiegyensúlyozottság megkövetelésének átalakítása, melyet a kábeltelevíziók a maguk politikai beállítódása miatt úgy sem vettek komolyan. Itt nyilván módosítani lehetett volna, hiszen az elvárás szűkíthető a hírekre, vagy még onnan is elhagyható és igazítható bizonyos nézettségi-hallgatottsági küszöbökhöz, vagy mondható az, hogy a kereskedelmi elektronikus szolgáltató nem kell kiegyensúlyozott legyen, (ahogy a lapoknak sem kell), amiben viszont közpénz van azt köti néhány etikai elv, vagy tartalmi szolgáltatás stb. A meglévő médiatörvény tehát alakítható, igazítható lett volna a változó helyzethez, ám a kezdetektől fogva meglévő hangok, mely szerint valami gyökeresen új kell, mert a meglévő alapjaiban rossz, voltaképp megágyaztak a radikálisan új törvénynek.

¹ Bajomi-Lázár Péter (2001): *A magyarországi médiaháború*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, Sükös Miklós (1992): *Médiaháború Magyarországon – A kormány és az MDF médiapolitikája 1990-1992*. *Mozgó Világ* 10:63-82., Zsolt Péter (2005): *Médiaháromszög*. Vác, Eu-Synergion Kft.

² Gálik Mihály – Polyák Gábor (2005): *Médiaszabályozás*. Budapest, KJK-Kerszöv

1. 3. A 2008-as médiatörvény-tervezet

Részletesebben érdemes foglalkoznunk a 2008-as törvényalkotási kísérlettel, ez volt ugyanis 12 évvel az első törvény után az a következő grádics, amely majdnem megvalósult.

A 2008-as médiatörvény-tervezet magán viselte a modernizáción kívül a radikális újragondolást is, s a korábbi kísérletekkel szemben a Parlament elé is került. Igaz, főlösképpen került oda, mert addigra a kormányzó párt képviselőinek se tetszett, de legalább annyit elmondhat magáról, hogy a legtovább jutott, s ugyanakkor igen tanulságos is az, hogy mi alakult itt ki, és hogyan, mert valószínűleg szintén alapvetően meghatározta a 2010-es médiatörvényt.

A 2008-as médiatörvény azért jutott messzebb, mint a korábbiak, mert nem az egyik vagy másik politikai tábor szakértő stábjai hozták létre (amolyan *brainstormingként*, vagy rosszindulatúan fogalmazva gittegyetként), hanem sokkal inkább a politikai alkuk kompromisszumaként jött létre. Ám olyan politikai alkuké, melyek logikáját, okát, és magyarázatát maguk a pártok, de még a képviselőik sem tudhatták. Nem nyílt vitában, hanem néhány vezető politikus körébe tartozó döntés eredménye lett, s aztán ezt adhatták oda kodifikációra olyan jogászoknak, akik igyekeztek a megrendelői elveknek-elvárásoknak megfelelni. (A szövegezésből megítélhetően valószínűleg verenyjogban jártas jogászoknak, s nem a médiajoghoz és a szólásszabadság biztosításához értő jogászoknak.) Ugyanakkor az elveket az ellenzékben lévő Fidesz diktálhatta, erre utaltak a nemzeti érzületet előtérbe helyező szempontok, s az irányítás egyszerűsítése (pl. közszolgálati tévék és rádiók kuratóriumainak összevonása), a válaszadás jogának beemelési kísérlete, a médiaellenőrző intézmény nyomozói jogkörökkel való felruházása stb. Hogy miért mentek olyan szabályozási módokba bele azok a pártok, amelyek a sajtó autonómiáját korábban mindig is hirdették (MSZP, SZDSZ, s ekkor már az MDF), arra a 2010-es választások után már nem nehéz megtalálni a választ. Az SZDSZ teljes mértékben kimerült, az MSZP pedig azt gondolhatta, egy akkor tető alá hozott médiatörvény, mely garantálja a két nagy párt ellenőrzésben és pénzelosztásban való szerepét még mindig jobb, mintha ez a felosztás se történne meg. (A kisebb pártok, civilek, szakmai szervezetek stb. teljes kiszorulása már az MSZP médiaideológusait nem foglalkoztatta, de az SZDSZ-t, az MDF-et és a KDNP-t sem.)

A 2008-as tervezet első variációja homályos maradt atekintetben, hogy maradnak-e egyáltalán intézmények, melyek finanszírozással garantáltan végezhetik közszolgálati küldetésüket. S ha maradnak miért nem foglalkoztathatnak külső cégeket, alvállalkozókat? Nem volt az sem biztos, hogy jobban tudjuk-e mint korábban, hogy mi egyáltalán a közszolgálati küldetés, hogy ezt ki mondhatja meg. E kérdésekben kiobbant viták azt mutatták, hogy az intézmény léte továbbra is fontos kell maradjon. A reklámtémában sem történt radikális átalakítás, de számos ötlet viszont előremutatónak bizonyult. Ilyen a kisebb vagy nagyobb lefedettség és az ezzel kapcsolatos felelősségek, kiegyensúlyozások jogi garanciája. (Itt vita bontakozott ki arról, hogy miképp határozza meg a törvény ki számít kisebbnek, és ezt ki definiálja majd, a tervezetben erre hatóság volt kijelölve, mások a tudományra tolták volna át, hiszen a

nézettségi módszerek állandóan változnak.) Megjelent a termékelhelyezés szabályozása, és sok más olyan szabály, ami valóban hiányzott már a 96-os hatályban lévő törvényből.

A 2008-as bukását valószínűleg két dolognak köszönhetette. Az egyik, hogy megpróbálták becsempészni olyan újságírói szabadságot korlátozó intézkedéseket, melyekkel a fejlett világ épp szembe haladni látszott, ezeket ráadásul az új hatóság jogkörébe vonták volna, a másik, hogy a Fidesz rájöhetett, nem szükséges neki paritásos médiafelügyeletet kialakítani majd az MSZP-vel a választások után. Az egyik ideológiailag roppantotta meg a törvénytervezetet – hiába finomították ezt benne elfogadhatóra a későbbiekben –, a másik a politikai motivációk szétesését eredményezte. Ideológiai szempontból a „forrás kiadása a médiahatóság kérésére” lett volna az egyik rendteremtő elképzelés, ami akkor nemzetközi elitélő visszhangot váltott ki, s így erősödött fel aztán itthon is. (A harmadik verzióban gyomlázták ki a problémát teljesen azzal, hogy a szerkesztő az átadott dokumentumokból törölhette a forrása nevét, de itt sem mondtak le arról, hogy a Médiahatóság nyomozóhatóság is legyen. /2008 dec. 23-i harmadik verzió 105.§-a például még mindig a Médiahatóság általi házkutatásról szólt, igaz, már annak indoklását tette kötelezővé./)

Az első, ami következik 2010-re a megszületett új médiatörvényre 2008-ból, hogy a társadalmi egyeztetés inkább akadály, hiszen annak kapcsán lett kiemelve a forrás kiadásának médiahatósági problémája. Ugyanakkor lehetett volna ebből tanulni úgy is, hogy bármi nagyon kényes kerül be a javaslatba, annak útja előbb külföld, ott a lejáratódás után pedig a hazai pártok kivonulása következik be. Mégsem ezt a következtetést vonta le a választásokon kétharmados többséget szerzett Fidesz, hanem épp az ellenkezőjét: „amint kiszélesedik egy téma a kritizáló hangok kezelhetetlenné válnak, tehát nem szabad hagyni, hogy idő előtt a tervezet nyilvánosságra kerüljön”. Ezért történhetett az, hogy 2010-nél a betervező nem a kormány volt, hanem egy képviselő (Rogán Antal papíron neki tulajdonított egyéni indítványát ugyanakkor sosem kommentálta a nyilvánosságban), s így a törvényben előírt társadalmi egyeztetésekre sem volt jogilag szükség. Már a 2008-as is politikailag minimalizálni akarta a külső beleszólás lehetőségét, ezért tették nyilvánossá 2007 karácsonykor, nem tüntették fel a törvényjavaslat szerzőjét, nem egyeztettek előzetesen a pártok által kijelöltekén kívül senkivel, vagy ha mégis, csak a nagy kereskedelmi televíziókkal, akik el is fogadták, hogy közszolgálati tartalmat előállítaniuk többé nem szükséges. Az öt parlamenti párt konszenzusát élvező törvény nyilvános vitája a Parlament egyik kis termében zajlott, ahol jogvédők szervezetek és médiaszociológusok (pl. e sorok írója) elmondhatták kifogásaikat, melyeket a helyszínen meghallgattak, de nem is kommentáltak. Mindez egy intenzív levelezés lezárásaként történt, melyben bárki részt vehetett, akinek a törvény szövegéhez hozzáfűznivalója volt. Mégis itt nevezhető cinkosnak minden pártvezetés, amelyik elindult azon az úton, hogy saját érdekeikkel ellentétesnek tartotta a társadalmi konzultációt, s bele ment mindegyik ennek minimalizálásába. Szociológiai értelemben megállapítható ezek után, hogy a magyar társadalom elitje nem tudja miként lehet végigvinni egy társadalmi párbeszédet, nincsen meg az ehhez szükséges technikai tudása, ezért az átélt kudarcokra olyan választ ad, ami kikerüli az egyeztetéseket. A kétharmados győzelem tulajdonképp csak betetőzte az egyeztetések minimalizálására törekvő folyamatokat, s mindezzel szembe a hatékonyság eszméje került.

1. 4. A 2010-es törvény előzményei

2010-es médiatörvény nyilvános civil egyeztetéseiről már azért nem tudok beszámolni úgy, ahogy a 2008-asról, mert 2010-ben már nem is volt ilyen. Parlamenti vita volt, törvénybemutató szakmai konferencián szintúgy (2010. nov. 23-24. Club Tihany)³, médiumok, szervezetek képviselőinek szerepeltetése is, csak épp nem volt világos ezek a szervezetek hol és miképp szólhatnak bele a törvényalkotási folyamatba. Készen megfőzött ételt tálaltak elébük, ugyanakkor olyan menetben, amelyben ellenvéleményeiket csak politikai nyomásgyakorlással juttathatták volna kifejezésre, s nem szakmai partnerként. Nem bevonták a „főzésbe” az érintetteket, hanem igyekeztek megegyezni velük a kész ételt, s ehhez „jobb” módszereket találtak, mint 2008-ban. A fentebb említett rendezvény előtt egy nappal küldték ki az elkészült médiatörvényt, hogy arról aztán másnap beszélgessenek a résztvevők...

Az eljárásmenet szerint először megjelent egy „médiaalkotmány”-nak nevezett általános szöveg, melyet a parlament hamarosan el is fogadott. Ez az „alkotmány” hol igen részletes kérdéseket boncolt (pl. a tényfeltáró újságíró hogyan védendő meg a hatóság zaklatásától), hol meg olyan fontos kérdések sem kerültek bele, mint hogy miképp is lesz független a politikától a közszolgálati médiaelnök igazgatója.

A médiaalkotmány megállapításai elvben kötelezték volna a médiatörvény alkotóit, valójában azonban semmi ilyen logikai kapcsolat nem valósult meg, s bizonyos tekintetben azt lehet mondani ez nem is lett baj. Történetesen a tényfeltáróknak olyan jogosítványokat biztosítani (megfigyelés, lehallgatás stb.), amelyeket csak rendőröknek és a nemzetvédelmi szolgálatoknak szokás adni bírói engedélyre, nem is lett volna kívánatos. Szociológiai szempontból a professziók világos szabályainak elválasztása jelent csak előrelépést, nem pedig az, ha ezeket a határokat elmoszuk. A médiaalkotmány tehát szakmailag átgondolatlan, hiányos, és túlkomplikált volt, akadt olyan szerveződés (civiliek által létrehozott Nemzeti Média Kerekasztal), mely azért nem akarta a társadalmi vitára bocsátott médiaalkotmányt észrevételezni, mert gumicsontnak tartotta, és ezért csak az eljárásra reflektált⁴. Közben ugyanis a közszolgálati igazgatóválasztások technikai, az új hatóság jogkörei, feltöltésük módja, az intézmények finanszírozására vonatkozó szabályok, és még egy sereg szabályozás a parlamentben megszavazásra került, a médiaalkotmánytól és a médiatörvénytől függetlenül, sőt, megelőzve azokat.

A Fidesz által hozott jogszabályok mindenfajta társadalmi, szakmai, munkavállalói egyeztetések nélkül összevonták a három közszolgálati televíziós csatornát, és ezzel egy közös munkáltatói bázist jött létre, melynek neve Műsorszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap lett⁵. Ideológiaként is elhangzott az egymással való versenyeztetés értelmetlensége. (89 után még a versenyt akarták bevinni a közszolgálatba, mert ettől

³ <http://korrektura.hu/> (utolsó letöltés: 2011. augusztus 2.)

⁴ <http://www.nemzetimedia.hu/hireink/a-mediaalkotmanyrol> (utolsó letöltés: 2011. augusztus 2.)

⁵ <http://www.mtva.hu/> (utolsó letöltés: 2011. augusztus 2.)

minőségi javulást reméltek, 2010-ben a versenyt akarták az egészből kivenni, mert ettől ekkor gazdaságosságosságot vártak.)

A Fidesz leginkább abban bízott, hogy az új médiatörvény helyes választ talál a korábbiakban felmerülő problémákra, és ez nem volna más, mint a működőképesség és a társadalmi érdek. (Az ORTT, a kuratóriumok, a médiaelnök-választás ugyanis ekkorra már szétkorhadt. Az ORTT utolsó elnöke, Majtényi László például azért mondott le, mert magának az ORTT-nek tartotta elfogathatatlannak a kereskedelmi rádiófrekvenciás pályáztatását. Az ügy során a Sláger rádió ki is vonult az országból.) A 96-os törvény még a függetlenségre koncentrált, a függetlenséget a politikai kiegyensúlyozással igyekezett megteremteni az ellenőrzés és a közszolgálati működtetése terén, s ezek ideig-óráig működtek is, miközben például a gyerekműsorok eltűntek. Ráadásul aztán ezek a politikai kiegyensúlyozások is zsákutcába kerültek, s mindegy is mikor melyik párt miatt – volt amikor épp a Fidesz miatt lett csonka a kuratórium, mely a közszolgálati médiumok kvázi tulajdonosa volt, s volt amikor épp a Fidesz volt a szenvedő alany, mert kuratóriumi helyüket „előzékenyen” az MDF foglalta el. A bűnbak a jogszabály maga lett. A működés is fontosabb, mint hogy ki kit nevez ki és hogyan (ezt mondta az Alkotmánybíróság is 22/1999. /VI. 30./, amikor a csonka kuratóriumot bár jogsértőnek találta, de a működés szempontjából legitimnek.)

Ezekkel a példákkal arra szeretnék utalni, hogy számos előzménye volt annak is, hogy a kiegyensúlyozás, a versenyeztetés, a civilek szerepeltetése lejáratozjon, s mindezekről a Fidesz azt gondolhassa, nem csak szakítania lehet, de szakítania is kell velük. A kétharmados társadalmi felhatalmazás ilyen formán nem csak lehetőségként, de kötelességként is jelent meg arra vonatkozóan, hogy ne legyenek többé elnök nélkül (ettől kezdve igazgatók nélkül) a közszolgálati médiumok, s hogy tudják azt is mi a teendőjük. A „közérdek előrébb való, mint a függetlenség garantálása” eszme már csak azért is meggyőző lehetett, mert maga a függetlenség garantálása minden próbálkozás ellenére is kudarcot vallott. Az embereknek tetszett a kereskedelmi szférát jobban megbírságotlani képes hatóság eszméje, vagy az az üzenet, hogy a reklámokat nem engedik majd hangosabban szólni. (Azóta is hangosabban szólnak.) De valóban kudarcot vallott a függetlenség? Mi az, ami miatt ezt bárki ilyen határozottan állíthatja? Szerintünk a 96 előtti állapothoz képest komoly intézményes előrelépések történtek.

A közszolgálati média függetlenségét nem csak deklarálták a 96-os törvényben, Alkotmány Bírósági határozatokban⁶, nem csak ez alapján igyekeztek a politikai kontrollt megteremteni, de ezt várták az újságírói etika fejlődésétől is. Külön kutatórészleg jött létre (Médiafigyelő és –elemző Szolgálat) az ORTT-n belül, ami későbbiekben aztán az interneten is nyilvánosságra hozta a politikai megszólalások arányait. Külön Panaszbizottság jött létre, amely az egész magyar médiapaletta számára a panaszok kapcsán állást foglalt, hogy valóban korrektül járt-e el egy műsor az érdekelt felek meghallgatásában. A Panaszbizottság, vagy a Műsorfigyelő- és

⁶ <http://mediajogfigyelo.hu/index.php?do=a&id=964> Pl. 47/1994-est ld.: <http://isz.mkab.hu/netacgi/ahawkere2009.pl?s1=&s2=&s3=&s4=&s5=&s6=&s7=telev%EDzi%F3&s8=&s9=&s10=&s11=Dr&r=5&SECT5=AHAWKERE&op9=and&op10=and&d=AHAW&op8=and&l=20&u=/netahml/ahawuj/ahawkere.htm&p=1&op11=and&op7=and&f=G> (utolsó letöltés: 2011. augusztus 2.)

elemző Szolgálat jelentéseiből nyomon követhetők a híradók kiegyensúlyozottságai. Nem mintha ne lehetne kijátszani az ilyesfajta méréseket, de mégis támpontot adtak. A kiegyensúlyozás története nálunk úgy alakult, hogy először az objektivitás alá rendelődött, azaz nem gondolták azt, hogy ez kvótázható, később a francia modellt vettük át, melyben igyekezni kellett 30%-os kormány, 30%-os kormánypárt, 30%-os ellenzék, és 10% parlamenten kívüliek megszólaltatása, szerepeltetése, beszámoló készítése.

A függetlenség filozófiája tehát egyáltalán nem biztos, hogy csődöt mondott, csak mindig válságban volt. De mindig válságban van ez minden demokratikus társadalomban. Épp az a lényege, hogy az elv megvalósulásának hiányáért mindig éles kritikát kap a média, különösen a közszolgálati. Ugyanakkor a közérdek szolgálatának filozófiája koránt sincs kidolgozva. „Közérdek lehet amit az emberek többsége akar, vagy ami az emberek érdekeiben közös, vagy ami a demokratikus döntéshozatal végeredménye, vagy amiről az uralkodó értékrend vagy ideológia azt mondja”⁷. McQuail a hosszabb távra tervezett társadalmi jólétből tartja levezethetőnek⁸. Ez azonban mind igen ködös.

Hazai részről végképp nincs erről közmegegyezés. Hogy csak egy példát említsek közérdeknek nevezhetjük a médiában megnyilvánuló vendégszeretetet⁹, de azt is ha bezárkózunk. Általában mindenki az előbbi mellett foglalna állást, mert a külföldi turistákra asszociálna a vendégszeretet kapcsán, de más a helyzet, ha a kisebbségekre, a kultúránktól idegen másságra, vagy ha a multinacionális cégek iránti vendégszeretetről beszélünk, ne adj isten a multikulturalizmusról nyitunk vitát. Silverstone Médiaerkölcs könyvében például a másság beengedését a médiába alapvető erkölcsi feltételnek tartja ahhoz, hogy a médiapolisz helyesen működjön, de ezzel aligha értene egyet minden hazai értelmiségi.

Konkrétumokat vizsgálva végképp összezavarodhatunk mi is a közérdek. Van, aki nálunk azt állítaná, hogy a közérdeket például az szolgálná, ha a HIT gyülekezete több szerepet kaphatna a közszolgálati televízióban, más pedig épp azt tartaná kívánatosnak, ha a Hit gyülekezete elsorvadna Magyarországon, és a hívek visszatálnának a történelmi egyházakhoz. Vannak kérdések, amiben a meghatározó médiumoknak, így a közszolgálatinak is nem közérdeket kell szolgálnia, hanem függetlennek kell lennie.

Háborús állapotokban más a közérdek, mint békeidőben, gazdasági válságkor más, mint amikor jól prosperál a világ. Végül is oda lyukadhatunk ki, hogy az angol BBC találta meg eddig a legjobban, hogy miként is szolgálhatja a közérdeket. Ott nem egy megváltoztathatatlan értékrendről van szó. Volt, amikor például a sztenderd angol nyelvhasználat számított közérdeknek, ma inkább a különböző etnikumok eltérő angol használatú szerepeltetése. Volt, amikor a háborús győzelem elősegítése (Churchill II. világháború) és volt, amikor a kormány háborús erőfeszítéseinek kritizálása (Thacher Falkland). A BBC közérdek megközelítésének rugalmassága épp abból következik, hogy a közérdeket nem az uralkodó politika mondja meg, vagyis a közérdek megszületésének útja,

⁷ Gálik Mihály – Polyák Gábor: *Médiaszabályozás*. Budapest, KJK-Kerszöv 2005. 24.o.

⁸ McQuail, Denis (2003): *A tömegkommunikáció elmélete*. Budapest, Osiris

⁹ Silverstone, Roger (2010): *Médiaerkölcs*. Budapest, Napvilág Kiadó

módja, feltétele épp a média autonómiája. Ez viszont azt jelenti, hogy épp nem egymással szembe helyezhető érték a függetlenség és a közérdek. A közérdek hatalom általi diktálása sokkal inkább a diktatúrák sajátja. Szingapúr, Kína, a volt Szovjetunió, vagy akár a szocialista Magyarország médiaviszonyaiban sok demokráciánál jobban megvalósult és ma is megvalósul a közérdek megjelenítése. Ezekben az országokban ugyanis visszafoghatják a bulvárt, nem terjed el a magánélet kommunikációs stílusa a nyilvánosságban, és ha politikai téren nem is, de kulturális vonatkozásban jobban garantálhatják akár a sokszínűséget is.

A médiatörvény alkotási folyamat kormánytól független, de jobboldali értelmiségiek is magába foglaló összegzését egy 2011. júniusi konferencia zárta¹⁰. Legalábbis ennek a konferenciának bevallottan is az volt a szándéka, hogy leltárt készítsen a korábbi 20-25 évről. Ezen konferencia tapasztalatai alapján úgy vélem, az elkövetkező két évtized alighanem legfontosabb kérdése lesz a számunkra, hogy miként szolgálható a közérdek, miként függhet össze ez a társadalom fejlettségével, az intézmények autonómiájával, kultúrájával, és a politikai befolyással. *Nem tudjuk még, hogy a politikai függetlenséget elérő piacilag stabil szolgáltatók hogyan vehetők rá a sokszínűsége, a sokszínűséget inkább garantálni tudó közszolgálat pedig miképp lesz majd a politikától független?*

2. Nemzetközi következmények, hazai törvénymódosítások

2. 1. A vártnál nagyobb nemzetközi reagálás

Az európai uniós elnökség egybe esett a Fidesz-kormányzás kezdetével. Tulajdonképpen ez az egybeesés erősítette fel a nemzetközi visszhangokat, mert minden szem Magyarországra szegeződött. Ma már tudjuk, hogy az országimázs lehetőségeit akkor tudja maximálisan kihasználni egy elnöklő ország, ha unalmas belpolitikai életet él ez alatt a félév alatt. Ilyenkor a házigazdának illik a családi problémáit nem megmutatni a vendégeknek. Ám a Fidesz tudatosan vagy nem tudatosan nem ezt az utat választotta. Talán még abban is reménykedhetett, hogy épp mert elnök, több mindent megtehet, mert a hazai ellenzék nem fog emiatt olyan hangos kritikába, mint ha épp nem volnánk vendéglátók. Bénultsággal is fogadta a médiatörvény-tervezetet az ország, például azért, mert nem tudott mit kezdeni az új eljárásmenettel, melyben kikerülhetőkké váltak az érdekegyeztetések, s azért is, mert épp komoly választási vereséget szenvedtek. A baloldal a panaszait inkább nyugatra juttatta ki, véleményformáló lapokhoz épp úgy, mint az uniós parlamentnek. Itt váltott ki viszont a vártnál sokkal erősebb reakciót, és hatott vissza aztán Magyarországra is, például tüntetés formájában.

---

¹⁰ <http://muosz.hu/cikk.php?page=mozaik&id=3051&fo=2&iid=0> (utolsó letöltés: 2011. augusztus 2.)

EP képviselők tiltakozása a magyar médiatörvény ellen

Forrás: http://hvg.hu/itthon/20110216_eu_mediatorveny_modositas

Az Európai Unió figyelme más miatt is Magyarországra terelődött. A bankadó bevezetése külföldi lobbierőket sértett. Ugyanakkor nem mondható, hogy az Unió bürokratikus szervei hagyták volna magukat politikailag befolyásolni. Megfelelő idő és tanulmányozás után csak azokban a kérdésekben kényszerítették ki a médiatörvény korrigálását, melyben arra kompetenciájuk nyílt. Ezért aztán a legfontosabb kérdésben, azaz a közszolgálati média kormány ellenőrzésének parlament általi befolyásába nem szóltak bele. A Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (NMHH), az Országos Rádió és Televízió Testülettel (ORTT) szemben – melynek jogutódja -, kizárólag Fidesz delegáltakból áll, és 9 évre szól a kinevezésük.

2. 2. Az EB határozatai és a végső törvénymódosítások

Annak oka, hogy a hatóság visszaállamosítása miatt fel sem merülhetett a „formális szerződésességi eljárás” Uniós büntetése az, hogy számos Eu-s országban lehetőség van a közszolgálati média kormányzati irányítására, s nem született eddig ezzel kapcsolatos egységes irányelv. Először három, majd a végén négy témakörben foglalt állást az Európai Bizottság, melyeket ha nem teljesítettünk volna, a szerződésességi eljárás következményeit is viselni kellett volna, de a kívánalmaknak az ország jogszabály módosításokkal eleget tett. Ezek a következők témákat érintették:

1. kiegyensúlyozási kényszer,
2. regisztráció,
3. határon kívüliek büntethetősége,
4. kisebbség-többség burkolt vagy nyílt megsértésének tilalma.

A törvény a kiegyensúlyozottsági kötelezettséget meg kívánta tartani a 96-os gyakorlatból, sőt szerette volna kikényszeríteni az új médiafelületekre is. Konzervatív oldalról régi ötlet a

valászkodás joga (lex-Pokol, lex-Répassy¹¹), ehhez az etikai ideológiához illeszthető a kiegyensúlyozás. Ám épp ez az – mint korábban írtuk –, ami az elektronikus médiafejlődés során kikényszeríthetetlennek bizonyult. Egyes televíziós szerkesztőségek kezdtek olyanná válni mint az újságok, amelyek történelmük során maguk döntötték el, hogy milyen mértékben törekednek a kiegyensúlyozottságra.

A végleges megállapodás szerint csak az országos sugárzású adóknál elvárható a kiegyensúlyozottság. A törvény hatályba lépése után az első eset, melyben valaki a Népszabadságot panaszolta be a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóságnál jól mutatja, hogy valóban korlátozva maradt a kiegyensúlyozással kapcsolatos panasz lehetősége, és az EB ajánlására megváltozott a gyakorlatban is a törvény. A Népszabadsággal szemben benyújtott panaszt a hivatal elutasította arra hivatkozva lap lévén nem vizsgálhatja az esetet¹².

A regisztráció esetében a problémát az jelentette, hogy annak elfelejtése büntethető lett volna, s meg kellett volna előzni a médiaszolgáltatást. A regisztrációnélküliség ezért anyagi kockázatot jelent, s ma is kérdéses, hogy a jogszabály alapján a regisztráció megtagadása megteremti-e a jogon kívüli állapotot. Remélhetőleg azonban a hatóságnak nincs mérlegelési jogköre arra vonatkozóan, hogy regisztrál-e valakit, ezért aztán nem is ebben, mint inkább abban kellett visszavenni a törvényen, hogy ki köteles regisztrálni. A magyar parlamentben főleg az LMP részéről számtalan kritikus felszólalás érkezett a blogok regisztrációs kötelezettségének értelmetlenségéről. Ezeket a kormány nem vette akkor még figyelembe, később úgy döntött, hogy csak azok a honlapok regisztrálandók, melyek üzleti tevékenységet folytatnak. Egy blogon is lehet reklám, ettől kezdve regisztrálandó. A szabályozás tekintetében a magyar kormány kétségkívül élenjár abban, hogy az internetes felület és a hagyományos média integrálódik, ezért minél több közös szabály vonatkoztatható rájuk. Más műsorszóróknak, újságoknak (kivéve kampánybrosúrákat és szórólapokat) már korábban is volt regisztrációs kötelezettsége.

A határainkon kívüliek büntethetőségének visszavonása annyit jelentett, hogy a kormány lemondott arról, hogy a külföldi telephelyű, de Magyarországot elérő tartalmak esetében büntetést szabjon ki, ha esetleg azok a hazai törvényeknek nem felelnek meg. A törvényalkotót az az elképzelés hajthatta, hogy semmit nem ér egy szabály, ha az nem kikényszeríthető. Másfelől azonban nem volt érthető a törvény, hiszen mi alapján kényszeríthető ki a büntetés, ha azt a másik ország hatósága nem hagyja jóvá? Országok közti konfliktusokat eredményezhet, ha be kívánunk avatkozni más országok törvényeibe, és a sajátunkat rájuk kiterjeszteni. Az európai irányelv szerint a „származási ország elve” annyit tesz, hogy mindenkinek annak az országnak a törvényeinek kell megfelelnie, ahol van. A magyar médiával a társadalmi érdekek szempontjából foglalkozó amiatt is jogosan aggódhatott, ha a környező országokhoz képest jóval szigorúbb reklámszabályokat, gyerekvédelmi szabályokat, agressziót korlátozó szabályokat stb. vezetünk be, hiszen semmit sem érünk ezekkel, ha a műsorszolgáltató telephelyét külföldre teszi, aztán adóit is oda fizeti.

¹¹ <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/90> (utolsó letöltés: 2011. augusztus 2.)

¹² <http://www.jogiforum.hu/hirek/25827> (utolsó letöltés: 2011. augusztus 2.)

A kisebbség és a többség megsértésének büntetőségére a Népszabadság szerkesztősége figyelt fel, s fordult aztán az Alkotmánybírósághoz. Valószínűleg megtörtént a külföld tájékoztatása is e témában, és ezért – vagy akár maguktól is – ezt a pontot is beemelte az Európai Bizottság médiaügyekért felelős biztosa, Neelie Kroes a kifogásolandók közé, amit ezért aztán végül a gyűlöletkeltés és diszkrimináció tilalmára változtattak. Könnyű belátni, hogyha sem a kisebbségről, sem a többségről sértő dolgot megírni nem szabad, akkor senkiről és semmiről nem szabad sértő dolgot írni, hiszen mindenki vagy egyik, vagy másik kategóriába sorolható. Más azonban a „gyűlöletkeltés”, és más a „sértés”. Az eredeti magyar jogszabály sértette volna az Európai Alapjogi Charta 11. cikkelyét, mely a szólásszabadságot tárgyalja.

Hogy miképp is jutott a hazai politikai elit egy ilyen nyilvánvalóan sajtószabadságot sértő törvényalkotáshoz, ahhoz évtizedekre kell hátratekintenünk. A történet úgy kezdődött, hogy a baloldal és a liberálisok egy része rendre korlátozni akarta a gyűlöletbeszédet, mert úgy vélték először engedik kiszabadulni a szellemet a palackból, aztán jön a tettegesség. A liberálisok másik része úgy vélte, hogy az őrült beszédet nem kell korlátozni, John Stuart Mill szerint még haszon is származik belőle, de legalábbis az őrült beszéd antitézise a józan és felelősségteljes nyilvánosság, amely úgyszólván helyére teszi a szélsőségeket.

Erre a baloldalon belüli vitára érkezett válaszként, hogy rendben, a szélsőséges beszéd nem helyénvaló, de nem ugyanilyen probléma-e – ha nem nagyobb –, amikor a magyarságot ócsárolják? Elég a kettős értékrendszerből, védjük meg a magyarságot is – mondták. (Hasonló ez ahhoz a helyzethez, mikor a baloldal csak a horogkeresztet tartotta elfogadhatatlan jelképnek, míg a konzervatívok a vörös csillagot is.) A magyarság pedig a többség, tehát akkor ne lehessen bántani se a kisebbséget, se a többséget. Valahogy így születhetett meg a fenti passzus, melyet aztán a kormány a hazai kritikákra nem is akart a maga szövegezésében javítani, és az EB külföldi segítsége terelte vissza a helyes mederbe.

Az EB nem oldott meg mindent, mert valamire nem tudta kiterjeszteni ajánlásait (pl. közszolgálati igazgatók kinevezése), van amire pedig nem figyelt fel (pl. panaszbizottság működésének átalakítása ombudsmani megbizottá, ahol az ombudsman függetlensége szintén nincs garantálva). Sokat segített viszont abban, hogy a véleményszabadságot továbbra is a magyar társadalom vívmányai között tarthassuk számon, és egy kis időt adott arra, hogy a magyar társadalom mobilizálódjon¹³.

---

¹³ Gondolhatunk itt pl. az Egymillióan a magyar sajtószabadságért facebookos kezdeményezésre, és utcai tüntetésekre <http://hu-hu.facebook.com/sajtoszabadsagert>